

Risør kommune Samfunnsutvikling
Postboks 158
4952 RISØR

Deres ref: 24/1985-7
Vår ref: 2024/239709
Dato: 13.09.2024

Innspill til oppstart av kommuneplanens arealdel 2025-2037 i Risør kommune og høring av planprogram

Mattilsynet viser til brev fra Risør kommune, datert 19.06.2024, med varsel om oppstart av arbeid med kommuneplanens arealdel 2025-2037 og høring av planprogram.

Mattilsynet er høringsinstans i plansaker og skal bidra til at kommunens samfunnsplanlegging ivaretar nasjonale og regionale interesser innenfor områdene drikkevann, plantehelse, fiskehelse/fiskevelferd og dyrehelse/dyrevelferd.

Bakgrunn for saken

Målet med planarbeidet er å lage en revidert arealdel, som skal være et forutsigbart styringsdokument som skal bidra til å videreutvikle Risør kommune på en bærekraftig måte i et langsiktig perspektiv.

Planprogrammet beskriver hvordan prosessen for utarbeidelsen av planen skal gjennomføres, og hvilke hovedtema arealplanen skal inneholde. Planprogrammet skal også være en veileder for de som ønsker å sende inn arealinnspill til planarbeidet.

Vårt innspill til planprogrammet:

Planprogrammet er tydelig på at arealplanarbeidet skal være *"i tråd med arealprinsippene i kommuneplanens samfunnsdel, bærekraftsmålene og nasjonale, regionale og kommunale føringer."*

Vi ser positivt på at hensynet til drikkevann er omtalt i planprogrammet:

Blant annet er FNs bærekraftsmål nr.6: "Rent vann og gode sanitærforhold" valgt ut som ett av åtte prioriterte bærekraftsmål som dere anser som mest aktuelle for utvikling av kommunen.

Videre står det at arealstrategien i den nylig vedtatte samfunnsdelen legges til grunn for arealplanen. Her er drikkevann nevnt flere steder:

"1. Overordnede prinsipper for arealforvaltningen:

- *Kystsonen, vassdrag, viktige natur- og kulturmiljøverdier, matjord, drikkevannskilder og økologiske funksjonsområder styrkes og sikres mot nedbygging og fragmentering.*
- *Ved boligutbygging vurderes hensynet til kapasitet i infrastrukturen. Nødvendig teknisk infrastruktur bekostes av utbygger.*
- *All arealbruk skal planlegges slik at overvann og fare knyttet til flom, erosjon, skred, havnivåstigning og annen naturfare håndteres forsvarlig.*

3. Ved nye utbygginger skal det tas særlig hensyn til:

- *Tilgang til trygt og nok drikkevann.*

"Hovedplan for vann og avløp

Det er satt i gang revisjon av kommunens hovedplan for vann og avløp fra 2013. Resultater fra dette arbeidet vil kunne ha betydning for kommuneplanens arealdel."

Under "Krav til arealinnspill" er også hensynet til drikkevann nevnt spesifikt:

- *"Elektrisitet, vann og avløp: Er det tilgjengelighet til slik infrastruktur? Er det kapasitet i strømmettet, vann og avløp i dagens løsning?"*

Drikkevannshensyn er også aktuelt under andre tema, f.eks.:

"2.3.7 Hensynssoner

Kommuneplanens arealdel skal i nødvendig grad vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av areal. Disse er i arealplankartet markert som hensynssoner. Til hensynssonene kan det gis bestemmelser eller retningslinjer."

Våre forvaltningsområder fiskehelse/ fiskevelferd og plantehelse omfattes direkte eller indirekte av planprogrammet under tema som "sjørettet næring" og "jordvern".

Vi vurderer at planprogrammet er gjennomarbeidet, oversiktlig og gir en god "oppskrift" til arbeidet med kommuneplanens arealdel.

Vårt innspill til arbeidet med kommuneplanens arealdel (KPA):

Selv om flere av våre forvaltningsområder er omtalt i planprogrammet, ønsker vi å tydeliggjøre våre forventninger til det videre arbeidet med denne planen, med et spesielt fokus på drikkevann:

Det skal framgå av planbeskrivelsen hvordan relevante nasjonale og regionale forventninger og nasjonale mål blir ivaretatt i forslag til kommuneplanens arealdel. Det skal også framgå hvordan kommunens planstrategi og føringer i kommuneplanens samfunnsdel er videreført i kommuneplanens arealdel. Det er viktig at planer er tilstrekkelig oppdatert og møter framtidens behov.

Det står hvordan dette skal ivaretas i planprogrammet, men vi ser at f.eks. nasjonale mål for vann og helse ikke er nevnt i planprogrammet. Vi vil trekke frem regelverk, nasjonale og regionale føringer som er relevante for våre forvaltningsområder og som vi forventer inngår i føringene som legges til grunn i arbeidet med å utarbeide en ny arealdel.

Nasjonale forventninger

Vi viser til nye [Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027 - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no) der rent og trygt drikkevann er omtalt med følgende punkter:

- Kommunene har ansvar for å sikre husholdningene og næringslivet tilgang på tilstrekkelige mengder helsemessig trygt drikkevann. Dette er en forutsetning for god helse og et velfungerende samfunn.

- Sikring av drikkevannskilder og areal til infrastruktur for vannforsyning og avløp, er derfor en viktig del av kommunale planer.
- Vannforekomster som benyttes til vannforsyning må beskyttes mot forurensning med hensynssoner med tilhørende planbestemmelser.
- Beskyttelse av forurensning vil også bidra til å redusere behovet for rensing ved produksjon av drikkevann.
- En robust vannforsyning er avgjørende for samfunnssikkerheten.
- Det er viktig at den kommunale sektor- og arealplanleggingen ses i sammenheng og bidrar til å løse disse utfordringene.

Vi viser videre til Regjeringens forventninger i samme dokument som sier følgende:

- Kommunens drikkevannsforsyning skal inngå i vurderingen av samfunnssikkerhet i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. Drikkevannskilder tas hensyn til og sikres i planlegging, blant annet for å redusere behovet for vannrensing.

Nasjonale mål for vann og helse

Nye [Nasjonale mål for vann og helse med gjennomføringsplan - regjeringen.no](#) er vedtatt i februar 2024. Hovedmålet er å oppnå tilstrekkelig forsyning av rent drikkevann og sanitære forhold for alle. I Norge er det mange tusen privateide enkeltvannforsyninger og små vannforsyningssystemer som forsyner husstander og fritidseiendommer. Driften og kunnskapen om drikkevann varierer sterkt, og de færreste enkeltvannforsyningene har vannbehandling, noe som kan utfordre tilgangen til trygt og nok drikke.

Av de 25 nasjonale målene er det delmål som omhandler beskyttelse av vannkilder, leveringssikkerhet og beredskap av drikkevann. Målene er basert på FNs bærekraftsmål, særlig nr. 6 med delmål, for å sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til trygt drikkevann.

I plansammenheng vil vi spesielt trekke frem følgende nasjonale mål på drikkevannsområdet:

Mål nr. 4 - Alle vannforekomster med uttak av drikkevann skal være beskyttet mot forurensning

Mål nr. 5 - Kommunal samfunnsplanlegging skal sikre innbyggerne trygt drikkevann og drikkevannshensyn skal ivaretas i arealplanleggingen

Mål nr. 6 - Kommunen skal ha helhetlige planer og tiltak som ser vann, avløp og arealbruk i sammenheng

Mål nr. 11 - Kommunens overordnede risiko og sårbarhetsanalyser skal ivareta sikkerheten i drikkevannsforsyningen

Mål nr. 12 - Kommunens beredskapsplanverk skal sikre alternativ drikkevannsforsyning for alle, om nødvendig gjennom samarbeid

Relevant regelverk

Kommunen skal i samsvar med folkehelseloven kapittel 2 ta drikkevannshensyn når den utarbeider arealdelen av kommuneplanen og reguleringsplaner, samt når den gir tillatelser etter relevant regelverk, jf. § 26 i drikkevannsforskriften. Hvis vannforsyningssystemet ligger i flere kommuner, skal dere om nødvendig ta initiativ til et interkommunalt plansamarbeid.

Drikkevannshensynet i kommuneplanens arealdel

Vi forventer at drikkevannshensynet kommer tydelig fram i arealformålene, sammen med synlige hensynssoner og konkrete bestemmelser.

Vannverkseieren skal gjennomføre en farekartlegging og farehåndtering av vannkilde med tilsigsområde i tråd med kravene i drikkevannsforskriften § 6, og etablere beskyttelse etter § 12. Denne farekartleggingen skal være grunnlaget for restriksjoner/bestemmelser som

knyttet til den enkelte hensynssone og arealformål i kommuneplanens arealdel. Kommunen skal i samarbeid med vannverkseieren vurdere behovet for restriksjoner for å beskytte råvannskilder, vanntilsigsområder, drikkevannsbasseng og annen kritisk infrastruktur og synliggjøre dette i kommuneplanens arealdel.

Det må også vurderes om det skal avsettes hensynssoner med tilhørende planbestemmelser etter §§ 11-7, 11-8, 11-9 og 11-11 i plan og bygningsloven (PBL), jf. drikkevannsforskriften § 26.

Dere sikrer vannkildene ved å etablere hensynssoner med bestemmelser

Drikkevannskildene må være synlige i plankartene sammen med hensynssoner og bestemmelser. Kommunen sammen med vannverkene skal vurdere behovet for hensynssoner med bestemmelser ved følgende områder:

- Hovedkilder med vanntilsigsområde (overflatekilder og grunnvannskilder)
- Reservevannkilder og framtidige kilder med vanntilsigsområder
- Kommunale og private vannkilder med vanntilsigsområder
- Kritisk infrastruktur i vannforsyningen (eksempel overføringsledninger, drikkevannsbasseng etc.)

Bestemmelsene skal være konkrete for de tiltak og aktiviteter som ikke tillates innenfor hensynssonen. Dette innbefatter også aktivitet og tiltak som ikke krever tillatelse fra kommunene. I tillegg skal bestemmelsene være tydelig nok for å begrense aktiviteter som ikke kan aksepteres innenfor hensynssonene. Bestemmelsene kan inkludere forbud/påbud.

Dersom vannforsyningssystemet strekker seg over flere kommuner bør det etableres bestemmelser som er likelydende for råvannskilden og hele tilsigsområdet, uavhengig av kommunegrenser.

Drikkevannshensynet til fremtidige drikkevannskilder må komme tydelig frem i planene. Gjennom planarbeidet bør det vurderes å beskytte eventuelle kjente grunnvannsressurser eller egnede overflatevannkilder som per i dag ikke anvendes til uttak av drikkevann. Dette kan gjøres ved å fastsette hensynssone etter PBL 11-8 bokstav d) - båndlegging etter andre lover, f.eks. beskyttelse av fremtidige drikkevannskilder, jf. vannressursloven § 13 fjerde ledd og vedtak etter vannforskriften.

Gode bestemmelser bør være:

- Basert på farekartlegging av råvannskilde med tilsigsområde
- Relevante og tilstrekkelige
- Konkrete for tiltak og aktiviteter som ikke er tillatt
- Etablert for hovedkilder, reservevannkilder og framtidige kilder
- Lett tilgjengelig for enhver

Dere har helhetlig forvaltning av vann- og avløp som kriterium for utvikling

Vann og avløp (VA) er kritisk infrastruktur. Vi ser at det er avgjørende for kommunenes oversikt, at det foreligger oppdaterte helhetlige vann- og avløpsplaner som dekker hele kommunen. Gjennom den overordnede planen skal kommunen ta stilling til behovet for nye eller oppdaterte tiltaksplaner for fornyelse av ledningsnett, sanering, reduksjon av lekkasje med mer. Planer som omhandler vannforsyning, avløp, vannmiljø etc. bør ses i sammenheng og være konkretisert i en temaplan eller en kommunedelplan. Vi viser til PBL § 3-1 bokstav i) når det gjelder helhetlig forvaltning.

En systematisk oversikt og vurdering av vann- og avløpssituasjonen i kommunen bør inngå i samlet grunnlag for videre utvikling, utbygging og arealbruk. Slik kan kommunen ta hensyn til drikkevann og leveringssikkerhet ved arealdisponeringer og tillatelser som følger av KPA.

Vi ser positivt på at hovedplan vann og avløp nå revideres og at det står i planprogrammet at *"resultater fra dette arbeidet vil kunne ha betydning for kommuneplanens arealdel."*

Dere sikrer helhetlig planlegging gjennom rekkefølgebestemmelser

Rekkefølgebestemmelser skal bidra til å sikre helhetlig planlegging i nye og/eller reviderte reguleringsplaner, og til å sikre helhetlige løsninger for vann, avløp og overvann, jf. PBL § 3-1 bokstav i).

Vi forventer at det lages konkrete rekkefølgebestemmelser i kommuneplanens arealdel som videreføres til neste plannivå. Gjennom rekkefølgebestemmelsene skal kommunen sikre at hensyn til drikkevann, plantehelse, fiskehelse/fiskevelferd og dyrehelse/dyrevelferd er ivarettatt i planprosessene. Det er hensiktsmessig å etablere rekkefølgebestemmelser som ivaretar disse hensyn ved de relevante arealformål. Noen eksempler følger nedenfor:

- **Tilknytning til eksisterende vannforsyning, eller større fellesanlegg**

Når det planlegges utlegging av nye bolig- (herunder fritidsboliger) eller industriområder, eller fortetting innenfor eksisterende bebyggelsesområder, må kommunen vurdere muligheten for å knytte disse til eksisterende vannforsyningssystemer i nærheten eller om nødvendig til nytt fellesanlegg, jf. Nasjonale mål for vann og helse. Det er hensiktsmessig å etablere rekkefølgebestemmelser som ivaretar dette.

Kommunen må ha målsetninger om å øke tilknytningen til eksisterende vannforsyningssystemer. Mattilsynet forventer at kommunen lager en plan for at alle fastboende innbyggere har tilgang til nok og trygt drikkevann.

Kommunen kan stille krav om tilkobling, jf. PBL § 27-1 og §27-2 i områder hvor det er bygget ut kommunalt vann og avløp. Særlig gjelder dette for fritidsbebyggelse jf. PBL § 30- 6.

- **Byggegrenser ved ledningsnett drikkevann**

Det bør vurderes å etablere bestemmelser som setter byggegrenser mot offentlige vann- og avløpsledninger. Mattilsynet vil påpeke at det er tiltakshaver som til enhver tid er pliktig til å vise aktsomhet og orientere seg om infrastruktur i grunnen, dette prinsippet gjelder også hvis private vannforsyningssystemer blir berørt.

- **Særsilt utredning av løsninger for drikkevann før utbygging**

Når forslag til nye utbyggingsområder skal vurderes så skal tilgangen til vann og avløp inngå som en del av vurderingen. Der hvor KPA gir retningslinjer eller rammer for framtidig utbygging, skal planbeskrivelsen gi en særsilt vurdering og beskrivelse av tilgangen til helsemessig trygt og nok drikkevann og avløp – en konsekvensutredning (KU) – etter PBL § 4-2.

KPA må stille krav om at en helhetlig kartlegging og vurdering av vann og avløp skal utarbeides i hver enkelt reguleringsplan. Det må foreligge en teknisk plan for vannforsyningen før det gis tillatelse til tiltaket. Planen skal være utarbeidet av kompetente personer og inneholde informasjon og vurdering av relevante forhold og gjennomførbare løsninger. Vann-, avløp- og overvannsplan (VAO-plan) må være godkjent av relevant fagmyndighet i

kommunen før første gangs høring. For det videre arbeidet med reguleringsplaner må det være bestemmelser i KPA som krever at tiltakshaver før byggestart/før bebyggelse tas i bruk må dokumentere at planlagt vannforsyning er etablert, og at den gir både nok og trygt drikkevann, slik det kreves av PBL § 27-1.

- **Vannverkseier har ansvar for vannforsyningen**

Nye fellesanlegg skal være eid av kommunen når de er av en viss størrelse, som bestemt i Lov om kommunale vass- og avløpsanlegg (vass- og avløpsanleggslova) §§ 1 og 2. Det er kommunen som har myndighet og forvalter bestemmelsene i denne loven. Mattilsynet erfarer at fellesanlegg med kommunalt eierskap sikrer stabile forhold og systematisk oppfølging av vannforsyningen. For abonnenter er forutsigbarhet og varige løsninger viktig for stabil leveranse av trygt og nok drikkevann.

- **Spredt bebyggelse (leveringssikkerhet og beskyttelse av vannforsyning)**

For spredt bolig-, fritids- og næringsbebyggelse, må det komme fram i bestemmelsene at disse skal tilkobles en drikkevannsforsyning som leverer hygienisk betryggende drikkevann og drikkevann i tilstrekkelige mengder. Det kan være tilkobling til eksisterende vannforsyninger (fellesanlegg), eller at det etableres ny vannforsyning.

Kommune og eiere av vannforsyningssystem må sørge for beskyttelse av råvannskilder og vanntilsigsområder gjennom reguleringsplanen, ved at det reguleres inn hensynssoner og aktivitetsbegrensninger.

Det må være bestemmelser som krever at tiltakshaver før byggestart må dokumentere at planlagt vannforsyning gir både nok og trygt drikkevann, slik det kreves av PBL § 27-1.

Planen kan også inneholde rekkefølgebestemmelser om at alle etablerte boliger, hytter og næringsbygg skal være tilkoblet fellesanlegget, og at det ikke tillates etablering av privat vannkilde/avløp i planområde der fellesanlegg er vedtatt.

- **Beskyttelse etter vannforskriften**

Arealplan vil også dekke sjøområdene i kommunene, men bruk og vern langs kysten skal ses i sammenheng på begge sider av strandlinjen. Planen skal ha bestemmelser for oppdrett, havbruk og beskyttelse av kystlinjen (vannforskriften). Det skal gjøres konkrete vurderinger av behovet for å sikre ulike hensyn og prioritere mellom disse, og bestemmelsene må sikre at det ikke etableres aktiviteter som forurensrer vannmiljøene.

For fiskeri og havbruk, må bruken av arealer for ulike typer akvakultur, inklusiv mobile anlegg, avklares gjennom regionale og kommunale planer.

- **Plantehelse - hindre smittespredning av planteskadegjørere**

I tilknytning til plantehelse er Mattilsynets ansvarsområde å forhindre spredning av planteskadegjørere som kan ha alvorlige samfunnsøkonomiske konsekvenser. Uønsket spredning kan skje både med jordmasser som flyttes og med maskiner med rester av jord, frø og planter. Faren for spredning er størst fra områder med tidligere eller nåværende dyrka mark.

Der det er relevant bør det lages bestemmelser som vil forebygge overføring av kjent og ukjent smitte med masser av stein, grus, jord med mer. Det må stilles krav med vilkår til entreprenører, tiltakshavere og annen relevant virksomhet for å sikre at de er kjent med status for ulike skadegjørere og setter inn nødvendige tiltak. Bestemmelser må sikre at

entreprenører og tiltakshavere innhenter informasjon fra Mattilsynet (om planteskadegjørere og ugras, for eksempel floghavre og parkslirekne) som grunnlag for nødvendige tiltak. Det er hensiktsmessig å etablere rekkefølgebestemmelser som ivaretar dette.

Vi viser til Miljødirektoratet for informasjon om svartelistede arter og nødvendige tiltak.

- **Fiskehelse og fiskevelferd hos akvatiske dyr**

Mattilsynet har forvaltningsansvar for å ivareta god velferd hos fisk og tifotkreps og fremme god helse hos akvakulturdyr og andre akvatiske dyr.

Der det er relevant bør det lages bestemmelser som vil forebygge overføring av kjent og ukjent smitte, mellom vassdrag og langs kysten med omkringliggende områder (inkludert akvakulturanlegg). Det må stilles krav til entreprenører og annen relevant virksomhet om vask og desinfeksjon av anleggsmaskiner og annet utstyr før det kan benyttes i og nært vassdrag. Det er hensiktsmessig å etablere rekkefølgebestemmelser som ivaretar dette.

I uttalelse til kystsoneplaner omtaler vi hensynet til fiskehelse og fiskevelferd hos akvakulturdyr, og også hensyn til villfisk.

God områdestruktur er en forutsetning for god biosikkerhet, forebyggende helsearbeid og beredskap. Dette bidrar også til god bærekraft.

Akvakulturnæringen har et selvstendig ansvar for biosikkerhet og struktur. Gode planprosesser og involvering bør legge til rette for dette ved fokus på forbedring av struktur.

For å hindre smitte mellom vassdrag, og redusere forurensende avrenning og utslipp til vassdrag og råvannskilder, kan det vedtas rekkefølgebestemmelser på kommuneplannivå.

- **Dyrehelse og dyrevelferd**

Mattilsynets forvaltningsområde omfatter dyrevelferdsmessige, eventuelt også dyrehelsemessige, uheldige konsekvenser av naturinngrep. Dyr skal beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger. Det bør være en bestemmelse i KPA som ivaretar dette. For eksempel må gjerder og liknende utformes og vedlikeholdes på en slik måte at dyr ikke kan komme til skade. Kommunen skal ta tilstrekkelig hensyn til viktige trekkruiter, habitat og viltlevende dyr.

[Mattilsynet kan fremme innsigelse](#)

Mattilsynet kan fremme innsigelse til planforslag, jf. plan- og bygningsloven § 11-16, jf. § 5-4.

Mattilsynet er statlig sektormyndighet for drikkevann med ansvar for å ta vare på nasjonale og regionale føringer i plansaker som kan påvirke drikkevann.

For å beskytte folks helse er det viktig at det planlegges for sikker levering av helsemessig trygt og nok drikkevann, jf. drikkevannsforskriften § 9.

I kommuneplanens arealdel skal eksisterende vannkilder og framtidige kilder synliggjøres med hensynssoner, jf. drikkevannsforskriften § 12. Hovedkilder og reservekilder skal gis tilfredsstillende og langsiktig beskyttelse mot forurensning og forringelse.

Mattilsynet kan fremme innsigelse til planen hvis:

- nasjonale og regionale føringer er ikke ivaretatt

- det er ikke fastsatt hensynssone med bestemmelser for råvannkilde med tilsigsområde (hovedkilder, reservevannkilder og framtidige kilder).
- bestemmelsene er ikke tilstrekkelig for både tiltak og aktiviteter til å sikre råvann og drikkevann mot forurensning
- det mangler rekkefølgebestemmelser til å sikre at våre sektorområder er ivaretatt

Med hilsen

Nina Merete Vehus
Avdelingssjef
Mattilsynet, Region Sør og Vest
Avdeling Agder